ĢENERĀLADVOKĀTES ELEANORAS ŠARPSTONES
[*ELEANOR SHARPSTON*] SECINĀJUMI,
sniegti 2013. gada 21. februārī [1]

Apvienotās lietas C-523/11 un C-585/11

Laurence Prinz
pret
Region Hannover
(*Verwaltungsgericht Hannover* (Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)
Philipp Seeberger
pret
Studentenwerk Heidelberg

(Verwaltungsgericht Karlsruhe (Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

ES pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties — Finansējums augstākās izglītības iegūšanai ārvalstīs — Dzīvesvietas prasība — "Nosacījums par trīs gadu termiņu" — Samērīgums

1. Vācija ir viena no dalībvalstīm, kurā Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – "ES") pilsoņi var saņemt finansējumu augstākās izglītības iegūšanai iestādēs, kas atrodas citā Eiropas Savienības dalībvalstī. *L. Prinz* un *P. Seeberger*, abi ir Vācijas pilsoņi, iesniedza pieteikumu šāda finansējuma saņemšanai. Abu pieteikumi tika noraidīti, jo neviens no viņiem nevarēja pierādīt nepārtrauktu uzturēšanos Vācijā trīs gadu garumā tieši pirms studiju uzsākšanas ārvalstīs (turpmāk tekstā – "nosacījums par trīs gadu termiņu"). Vācijas valdība apgalvo, ka minētais nosacījums ir ieviests, lai novērstu nepamatota finansiālā sloga risku, kas varētu ietekmēt vispārējo sniegtā atbalsta līmeni (turpmāk tekstā – "ekonomiskais mērķis"), kā arī, lai noteiktu tās personas, kuras ir integrējušās Vācijas sabiedrībā, un nodrošinātu finansējuma piešķiršanu tiem studentiem, kuri, visticamāk, pēc studiju pabeigšanas atgriezīsies Vācijā un dos ieguldījumu sabiedrības labā (turpmāk tekstā – "sociālais mērķis"). Studentiem, kuri nevar pierādīt šādu pastāvīgu uzturēšanos trīs gadu garumā, finansējums izglītības iegūšanai ārvalstīs par visu periodu netiek piešķirts. Tomēr viņi var saņemt finansējumu par šādu studiju pirmo mācību gadu vai par visu periodu, ja izglītība tiek iegūta Vācijā.

Atbilstošās tiesību normas

ES tiesības

Līgums par Eiropas Savienības darbību

2. LESD 20. pantā ir noteikts, ka:

"1. Ar šo ir izveidota Savienības pilsonība. Ikviena persona, kam ir kādas dalībvalsts pilsonība, ir Savienības pilsonis. Savienības pilsonība papildina, nevis aizstāj valsts pilsonību.

1 — Oriģinālvaloda – angļu.

2. Savienības pilsoņiem ir ar Līgumiem piešķirtās tiesības un ar tiem uzliktie pienākumi. Tiem, cita starpā, ir:

   a) tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstu teritorijā;

      [..]

      Šīs tiesības īsteno saskaņā ar nosacījumiem un ierobežojumiem, ko nosaka Līgumos un ar to īstenošanai paredzētajiem pasākumiem."

3. Saskaņā ar LESD 21. panta 1. punktu ikvienam ES pilsonim "ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs, ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus".

4. Saskaņā ar LESD 165. panta 1. punkta nosacījumiem dalībvalstis ir atbildīgas "par mācību saturu un izglītības sistēmu organizāciju". 165. panta 1. punktā ir noteikts, ka "Savienība sekmē pilnvērtīgās izglītības attīstību, veicinot dalībvalstu sadarbību un atbalstot, kā arī vajadzības gadījumā papildinot to rīcību". 165. panta 2. punkta otrajā ievilkumā ir noteikts, ka Savienības rīcība ir vērsta arī uz "studentu mobilitātes veicināšanu".

Direktīva 2004/38/EK

5. Direktīvas 2004/38/EK[2] 24. pantā ir noteikts:

"1. Ievērojot īpašus noteikumus, kas skaidri paredzēti Līgumā un sekundārajos tiesību aktos, pret visiem Savienības pilsoņiem, kas, pamatojoties uz šo direktīvu, uzturas uzņēmējā dalībvalstī, ir attieksme, kas līdzvērtīga tai, kāda ir pret minētās dalībvalsts valstspiederīgajiem atbilstīgi Līguma darbības jomai. Priekšrocības, ko sniedz šīs tiesības, attiecina arī uz ģimenes locekļiem, kas nav nevienas dalībvalsts valstspiederīgie un kam ir uzturēšanās vai pastāvīgas uzturēšanās tiesības.

2. Atkāpjoties no 1. punkta, uzņemošajai dalībvalstij nav pienākum[a] [..] pirms pastāvīgās uzturēšanās atļaujas iegūšanas [3] piešķirt atbalstu studijām, arī profesionālajai izglītībai, kas izpaužas kā studiju dotācijas vai aizdevumi personām, kuras nav darba ņēmēji, pašnodarbinātas personas, personas, kuras saglabā šādu statusu, un viņu ģimenes locekļi."

Valsts tiesības

6. *Bundesausbildungsförderungsgesetz* (*Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung – Bundesausbildungsförderungsgesetz* [Federālais likums par atbalstu izglītībai], turpmāk tekstā – "*BAföG*" vai "Likums par atbalstu studentiem") ir Vācijas tiesību akts, kurā ir paredzēti noteikumi par finansējuma piešķiršanu studijām un mācībām. Tajā vairākkārt ir veikti grozījumi[4], arī lai izpildītu Tiesas spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher*[5]. Šajā spriedumā Tiesa secināja, ka šobrīd esošie LESD 20. un 21. panta noteikumi nepieļauj tādu nosacījumu, kāds ir noteikts (vecā redakcija)

2 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (OV L 158, 77. lpp., labojumi – OV 2004, L 229, 35. lpp.; OV 2005, L 30, 27. lpp.; OV 2005, L 197, 34. lpp. un OV 2007, L 204, 28. lpp.).

3 — Parasti pastāvīgās uzturēšanās tiesības tiek iegūtas pēc pieciem likumīgi un nepārtraukti nodzīvotiem gadiem: skat. Direktīvas 2004/38 16. pantu.

4 — No Vācijas valdības paskaidrojumiem izriet, ka Tiesā ir iesniegta tā likuma redakcija, kas tika publicēta 2010. gada 7. decembrī.

5 — 2007. gada 23. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-11/06 un C-12/06 (Krājums, I-9161. lpp.).

Likuma par atbalstu studentiem 5. panta 2. punkta 3) apakšpunktā, paredzot, ka atbalsta studijām, apmeklējot ārvalstīs esošu izglītības iestādi, piešķiršana ir atkarīga no tā, vai šīs studijas ir turpinājums studijām, kas īstenotas vismaz vienu gadu izcelsmes dalībvalstī (turpmāk tekstā – "pirmās pakāpes nosacījums").

7. Pārstrādātajā 5. panta 1. punkta redakcijā ar nosaukumu "Izglītība un mācības ārvalstīs" ir paredzēts, ka "pastāvīgā dzīvesvieta" ir vieta, kurā atrodas attiecīgās personas interešu centrs, ne tikai īslaicīgu interešu, neatkarīgi no tā, vai šī persona vēlas tajā uzturēties pastāvīgi. Tajā ir arī noteikts, ka, ja persona šajā vietā uzturas vienīgi izglītības iegūšanas dēļ, tā nav ieguvusi pastāvīgu dzīvesvietu.

8. 5. panta 2. punkta 3. apakšpunktā ir noteikts, ka studentiem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Vācijā, atbalsts izglītībai par studijām tiek piešķirts tad, ja studijas tiek uzsāktas vai turpinās izglītības iestādē kādā no ES dalībvalstīm vai Šveicē.

9. Saskaņā ar 6. panta ar nosaukumu "Atbalsts Vācijas pilsoņiem ārvalstīs" noteikumiem Vācijas valsts piederīgajiem, kuru pastāvīgās dzīvesvietas nav Vācijā, var piešķirt atbalstu izglītībai par studijām viņu dzīvesvietas valstī vai kaimiņvalstī, ja tas tiek pamatots ar konkrētā gadījuma īpašajiem apstākļiem.

10. 8. panta 1. punktā ir noteikts, ka Vācijas un citi ES pilsoņi, kuri ieguvuši pastāvīgās uzturēšanās tiesības, var pieteikties atbalsta saņemšanai.

11. 16. pantā ir paredzēti noteikumi par mācību ilgumu, par kuru var saņemt atbalstu izglītībai. 16. panta 3. punktā ir paredzēts nosacījums par trīs gadu termiņu šādā redakcijā:

"[..] atbalsts izglītībai [..] 5. panta 2. un 3. punktā minētajos gadījumos ilgāk nekā uz vienu gadu tiek piešķirts tikai tad, ja students, uzsākot uzturēšanos ārvalstīs, pēc 2007. gada 31. decembra jau vismaz trīs gadus ir pastāvīgi dzīvojis Vācijas teritorijā."

12. Vācijas valdības paskaidrojuma rakstā par tiesību akta projektu par nosacījuma par trīs gadu termiņu ieviešanu ir noteikts, ka nosacījuma mērķis bija nodrošināt, ka atbalsts izglītībai ārvalstīs uz visu to ilguma laiku netiek piešķirts studentiem, kas Vācijā ir uzturējušies pavisam īsu brīdi. Tas ir Vācijas izglītības politikas princips, ka tā atbalstu izglītībai piešķir tikai gadījumos, kad diploms tiek iegūts Vācijā vai arī pastāv īpaša saikne ar Vāciju. Paskaidrojuma rakstā ir norādīts, ka arī citās [ES] dalībvalstīs pastāvīgās dzīvesvietas prasība ir noteikta kā papildu priekšnosacījums, lai ilgstoši saņemtu atbalstu izglītības iegūšanai. Šāda prasība konkretizē sociālo pakalpojumu sniedzējas valsts pamatotu interesi savus finansiālos pakalpojumus no valsts budžeta ierobežot līdz tādu personu lokam, kuras var pierādīt vismaz minimālu saikni ar šo valsti.

Faktiskie apstākļi, tiesvedība un prejudiciālie jautājumi

Prinz

13. *Laurence Prinz* ir dzimusi 1991. gadā Ķelnē, viņa ir Vācijas pilsone. Kopā ar savu ģimeni viņa nodzīvoja apmēram 10 gadus Tunisijā, kur viņas tēvs strādāja Vācijas uzņēmumā. Kopš 2007. gada janvāra viņa kopā ar savu ģimeni dzīvo Vācijā.

14. Sākot no 2007. gada februāra *L. Prinz* apmeklēja skolu Vācijā un 2009. gada jūnijā ieguva vidējo izglītību. 2009. gada 1. septembrī viņa uzsāka studijas *Erasmus* Universitātē Nīderlandē uzņēmējdarbības studiju programmā.

15. Pirms studiju uzsākšanas Nīderlandē *L. Prinz* 2009. gada 18. augustā iesniedza pieteikumu atbalsta saņemšanai attiecīgajā Vācijas iestādē. Saskaņā ar 2010. gada 30. aprīļa lēmumu viņai tika piešķirts finansējums 2009./2010. studiju gadam.

16. *L. Prinz* iesniedza otru pieteikumu atbalsta saņemšanai par nākamo studiju gadu. Šis pieteikums tika noraidīts ar 2010. gada 4. maija lēmumu, pamatojoties uz to, ka viņa Vācijā pastāvīgi uzturas tikai no 2007. gada janvāra un tādējādi nav ievērots nosacījums par trīs gadu termiņu.

17. *L. Prinz* pārsūdzēja šo lēmumu *Verwaltungsgericht Hannover* (Hanoveres Administratīvā tiesa). Pirmkārt, viņa apgalvoja, ka Vācijā viņa kopumā ir dzīvojusi trīs gadus un četrus mēnešus, proti, no 1993. gada septembra līdz 1994. gada aprīlim [6] un no 2007. gada janvāra līdz 2009. gada augustam. Otrkārt, viņa norāda, ka tāda dzīvesvietas prasība, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, neatbilst LESD 21. pantā noteiktajām tiesībām brīvi pārvietoties.

18. *Verwaltungsgericht* 3. palāta nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

"Vai ar [ES] tiesībām nepamatojams [ES] pilsoņu tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties, kas piešķirtas ar LESD 20. un 21. pantu, ierobežojums ir tad, ja Vācijas pilsonei, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Vācijā un kura izglītojas kādā no Eiropas Savienības dalībvalsts izglītības iestādēm, atbalsts izglītībai par šīs ārvalsts izglītības iestādes apmeklējumu tiek piešķirts tikai uz vienu gadu, jo, pirms sākt uzturēties ārvalstīs, viņa nav Vācijā pastāvīgi uzturējusies vismaz trīs gadus."

19. Rakstveida apsvērumus iesniedza Austrijas, Dānijas, Somijas, Vācijas, Grieķijas, Nīderlandes un Zviedrijas valdības, kā arī Komisija. 2012. gada 29. novembra tiesas sēdē mutvārdu apsvērumus sniedza visi minētie lietas dalībnieki, izņemot Nīderlandes valdību.

Seeberger

20. *Philipp Seeberger* ir Vācijas pilsonis. Viņš piedzima 1983. gadā Vācijā un līdz 1994. gadam dzīvoja tur kopā ar saviem vecākiem, kas arī ir Vācijas valstspiederīgie. No 1989.–1994. gadam viņš apmeklēja sākumskolu un vidusskolu Vācijā.

21. Laikā no 1994. gada līdz 2005. gada decembrim *P. Seeberger* kopā ar saviem vecākiem dzīvoja Spānijā, kur viņa tēvs kā pašnodarbināta persona strādāja par uzņēmējdarbības konsultantu. Iesniedzējtiesa norāda, ka, dodoties uz Spāniju šāda iemesla dēļ, viņa tēvs izmantoja šobrīd LESD 45. un 49. pantā noteiktās tiesības. *P. Seeberger* pabeidza izglītību Spānijā, 2000. gadā iegūstot vidusskolas izglītības diplomu zemākajā līmenī. 2005. gada aprīlī Spānijā viņš ieguva nekustamā īpašuma aģenta kvalifikāciju, pabeidzot profesionālās mācības 2004. un 2005. gadā. 2006. gada janvārī viņa vecāki atgriezās Vācijā. Lai gan viņš apgalvo, ka kopš šī brīža arī viņš ieguva pastāvīgās uzturēšanās tiesības, *P. Seeberger* netika reģistrēts Minhenē līdz 2009. gada 26. oktobrim. Bijušā darba devēja izziņa, šķiet, ir kā apliecinājums tam, ka viņš ir bijis praksē kā interneta mājas lapu dizainers no 2007. gada 2. aprīlim līdz 2007. gada 27. jūnijam Ķelnē.

22. 2009. gada aprīlī *P. Seeberger*, neklātienē nokārtojot eksāmenu, tika uzņemts Baleāru Universitātē Palmā del Maljorkā. 2009. gada septembrī viņš tajā uzsāka ekonomikas studijas. Vācijā viņš iesniedza pieteikumu par finansējuma piešķiršanu šīm studijām.

6 — No lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu nav skaidrs, cik drīz pēc *L. Prinz* piedzimšanas viņas ģimene pārcēlās uz Tunisiju, kā arī, kāpēc viņa uz īsu brīdi atgriezās Vācijā 1993. gada septembrī, lai 1994. gada aprīlī atkal dotos prom.

23. Atbilstošā Vācijas iestāde noraidīja viņa pieteikumu, pamatojoties uz to, ka pierādījumi par to, ka viņam faktiski būtu bijusi pastāvīga dzīvesvieta Vācijā trīs gadus tieši pirms savu studiju uzsākšanas, ir nepietiekami.

24. *P. Seeberger* apstrīdēja šo lēmumu, apgalvojot, ka nosacījums par trīs gadu termiņu neatbilst viņa kā ES pilsoņa tiesībām brīvi pārvietoties. Saņemot atteikumu šajā instancē, *P. Seeberger* iesniedza prasību *Verwaltungsgericht Karlsruhe* (Karlsrūes Administratīvā tiesa). Viņš apgalvoja, ka viņa tiesības brīvi pārvietoties tikušas ierobežotas, jo, lai varētu pieteikties atbalsta saņemšanai studijām ārvalstīs, saskaņā ar nosacījumu par trīs gadu termiņu viņam jau pietiekamu laiku iepriekš bijis jāpamet savu pastāvīgo dzīvesvietu citā dalībvalstī un tāda jāiegūst Vācijā.

25. *Verwaltungsgericht Karlsruhe* 5. palāta nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

"Vai [ES] tiesībām pretrunā ir tādi valsts tiesību akti, kas aizliedz atbalsta izglītībai piešķiršanu studijām citā dalībvalstī, pamatojoties vienīgi uz to, ka studenta, kurš izmanto tiesības brīvi pārvietoties, pastāvīgā dzīvesvieta, sākot studijas, vismaz trīs gadus nav bijusi viņa izcelsmes dalībvalstī?"

26. Rakstveida apsvērumus iesniedza *P. Seeberger*, Austrijas, Dānijas, Somijas, Vācijas, Nīderlandes un Zviedrijas valdības, kā arī Komisija. 2012. gada 29. novembra tiesas sēdē mutvārdu apsvērumus sniedza visi lietas dalībnieki, kuri iesniedza rakstveida apsvērumus, izņemot Nīderlandes valdību. Tiesas sēdē piedalījās un mutvārdu apsvērumus sniedza arī Grieķijas valdība.

Novērtējums

Ievada apsvērumi

27. Abās šajās lietās Tiesai tiek uzdoti prejudiciāli jautājumi par to, vai saskaņā ar LESD 20. un 21. panta noteikumiem dalībvalsts nevar noteikt, ka atbalsta saņemšana studijām ārvalstīs ir pakļauta tādai dzīvesvietas prasībai, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu.

28. Pretēji iesniedzējtiesai *L. Prinz* lietā iesniedzējtiesa *P. Seeberger* lietā, uzdodot savu prejudiciālo jautājumu, neko nav minējusi par to, vai students ir tās dalībvalsts, kas piešķir atbalstu, pilsonis. Tomēr no paša nolēmuma par prejudiciālā jautājuma uzdošanu minētajā lietā izriet, ka Tiesai tiek lūgts viest skaidrību attiecībā uz Vācijas pilsoņa pozīciju.

29. Pirms izmantot savas tiesības brīvi pārvietoties, lai studētu citā ES dalībvalstī, *L. Prinz* un *P. Seeberger* abi devās prom no Vācijas dažādu iemelsu dēļ. *L. Prinz* izbrauca no ES, jo viņas tēvs sāka strādāt Tunisijā. *P. Seeberger* devās uz Spāniju, jo viņa tēvs izmantoja tiesības brīvi veikt uzņēmējdarbību, uzsākot tur uzņēmējdarbību kā pašnodarbināta persona.

30. Tādējādi atšķirībā no *L. Prinz P. Seeberger* acīmredzami jau iepriekš bija izmantojis ES tiesību aktos noteiktās tiesības brīvi pārvietoties. Šis apstāklis neietekmē Tiesai uzdoto prejudiciālo jautājumu izvērtējumu, jo gan *L. Prinz*, gan *P. Seeberger* kā ES pilsoņi attiecībā uz savu izcelsmes dalībvalsti var atsaukties uz tiesībām, kas ir saistītas ar šādu statusu [7], kā, piemēram, tiesības brīvi pārvietoties, lai studētu citā ES dalībvalstī. Tomēr Komisija jautā, vai *P. Seeberger* pozīcija būtu arī jāizvērtē saskaņā ar tiesību aktiem par tiesībām brīvi veikt uzņēmējdarbību. Es izvērtēšu šo aspektu kā apstākli, kas attiecas uz atbilstošo tiesību aktu [8].

7 — Skat. spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 22. un 23. punkts un tajos minētā judikatūra).

8 — Skat. tālāk 36.–39. punktu.

31. Tiesa jau vairākkārt ir vērtējusi jautājumu par to, vai dalībvalstis var noteikt kā priekšnosacījumu finansējuma studijām saņemšanai tādu dzīvesvietas prasību, kāda ir šajā lietā minētā. Šīs lietas Tiesa ir vērtējusi no dažādiem aspektiem. Tās ir attiekušās gan uz migrējošiem darba ņēmējiem un viņu apgādājamiem ģimenes locekļiem [9], gan studentiem, kas savu pieteikumu par finansējuma piešķiršanu, nav pamatojuši kā ES pilsoņi, kas veic ienesīgu saimniecisko darbību [10]. Šajās lietās finansējumu piešķirt ir lūgts izcelsmes dalībvalstij [11], nodarbinātības dalībvalstij [12] vai uzņemošajai dalībvalstij, kurā paredzēts studēt [13]. Dažas no šīm lietām attiecas uz laiku pirms Direktīvas 2004/38 spēkā stāšanās, savukārt citas tiešā vai netiešā veidā attiecas uz šīs direktīvas 24. panta 2. punkta noteikumiem. Vairākās lietās attiecīgais pasākums tika pamatots tostarp ar apstākli, ka tādā veidā tiek novērsts atbalstu piešķirošās dalībvalsts pārmērīgs budžeta slogs un/vai tiek noteiktas tās personas, kurām ir pietiekama saikne ar dalībvalsti un kuras, iegūstot diplomu, varētu atgriezties dalībvalstī, kura piešķīrusi atbalstu.

32. Lai gan Tiesa apstiprina, ka dalībvalstīm, nosakot, vai un cik lielā mērā finansēt studijas, kā arī, kam piešķirt šādu atbalstu, ir liela rīcības brīvība, manuprāt, tā nav skaidri pateikusi, kādi apstākļi tieši ir jāņem vērā, izvērtējot noteiktā ierobežojuma pamatojumu. Dalībvalsts var noteikt ekonomisko mērķi, bet vai tai arī ir jānosaka pārmērīga finansiālā sloga riska esamība? Vai dalībvalsts tādu ierobežojumu, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, var pamatot ar mērķi piešķirt atbalstu studentiem, kuri var pierādīt noteiktu integrācijas pakāpi, neņemot vērā bažas par sistēmas finansiālajām izmaksām? Vai ir atbilstoši vērtēt tāda ierobežojuma, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, samērīgumu attiecībā uz ekonomisko mērķi, pārbaudot, vai šāds nosacījums nav vairāk ierobežojošs, kā būtu vajadzīgs, lai noteiktu integrācijas pakāpi?

33. Šīs un iespējams arī citas neskaidrības ir iemesls, kāpēc atsevišķas dalībvalstis turpina piemērot dzīvesvietas nosacījumu kā vienīgo pasākumu, lai sasniegtu daudz sarežģītākus mērķus, kāpēc sešas dalībvalstis ir iestājušās šajās lietās Vācijas atbalstam, kā arī, kāpēc Tiesai joprojām tiek lūgts izlemt jautājumu par to, vai dažādi dzīvesvietas prasības veidi atbilst ES tiesībām.

Atbilstošās tiesību normas

34. Iesniedzējtiesas ir lūgušas Tiesu interpretēt tikai Līguma nosacījumus par ES pilsonību.

35. Tām nebija pamata lūgt Tiesai pārbaudīt Direktīvas 2004/38 24. panta noteikumus. Tie attiecas uz gadījumiem, kad, ievērojot direktīvas noteikumus, uzņemošajai dalībvalstij, pret ES pilsoņiem, kas uzturas tās teritorijā, jāpiemēro tāda pati attieksme kā pret saviem pilsoņiem, arī attiecībā uz atbalstu studijām. Tomēr nav nekādas norādes, ka *L. Prinz* un *P. Seeberger* būtu lūguši attiecīgi Nīderlandei un Spānijai piešķirt atbalstu. Tieši pretēji, viņi ir iesnieguši pieteikumu par atbalsta saņemšanu savā izcelsmes dalībvalstī.

36. Kas būtu sakāms par Komisijas ierosinājumu *P. Seeberger* pozīciju izvērtēt, ievērojot tiesību normas par tiesībām brīvi veikt uzņēmējdarbību?

37. Laikā, kad *P. Seeberger* un viņa ģimene izmantoja tiesības izbraukt uz Spāniju, nosacījums par trīs gadu termiņu vēl nebija ieviests. Līdz ar to tas nevarēja ietekmēt šo sākotnējo pārcelšanos.

9 — Skat., piemēram, 2012. gada 14. jūnija spriedumu lietā C-542/09 Komisija/Nīderlande.

10 — Skat., piemēram, 2005. gada 15. marta spriedumu lietā C-209/03 *Bidar* (Krājums, I-2119. lpp.).

11 — Skat., piemēram, spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē).

12 — Skat., piemēram, spriedumu lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē).

13 — Skat., piemēram, spiedumu lietā *Bidar* (minēts 10. zemsvītras piezīmē).

38. Tomēr šobrīd, kad šis nosacījums ir ievests, tam iespējami varētu būt atturoša iedarbība ("chilling effect") attiecībā uz jebkuru ES pilsoni, kurš apsver iespēju izmantot tiesības brīvi pārvietoties ES ietvaros kā darba ņēmējs, pašnodarbinātā persona vai vienkārši kā pilsonis. Tam ir arī nelabvēlīga ietekme uz tām personām, kuras ir izmantojušas šīs tiesības un nav atgriezušās Vācijā krietnu brīdi iepriekš, lai atbilstu nosacījuma par trīs gadu termiņu prasībām.

39. Iesniedzējtiesai tiek lūgts izvērtēt lēmuma, ar kuru atteikts piešķirt atbalstu *P. Seeberger*, spēkā esamību. Tā nav izvērtējusi apstākli, vai *P. Seeberger* joprojām ir vecāku apgādībā vai, ja viņš nav, kad šī apgādība ir beigusies. Līdz ar to Tiesas rīcībā nav pietiekamu faktu, lai saprastu, vai iesniedzējtiesai šī lieta ir jāvērtē, ņemot vērā apstākli, ka *P. Seeberger* ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties saistībā ar i) viņa tēva izmantotajām tiesībām brīvi veikt uzņēmējdarbību un ii) viņa tēva turpmāko lēmumu atgriezties izcelsmes dalībvalstī.

40. Es piebildīšu, ka lūgumos sniegt prejudiciālu nolēmumu nekas nenorāda, ka *L. Prinz* un *P. Seeberger* būtu pamatojušies uz savu statusu kā saimnieciski aktīvi ES pilsoņi vai uz atbilstošām ģimenes attiecībām, piemēram, ar migrējošu darba ņēmēju Vācijā. Tāpēc, līdzīgi kā iesniedzējtiesas, es šo jautājumu vērtēšu, pamatojoties tikai uz LESD 20. un 21. panta noteikumiem.

Dzīvesvietas jēdziena definīcija

41. Tas, kur persona fiziski uzturas, ir fakta jautājums. Tomēr vietai, kurā persona patiesībā dzīvo vai kur tā ir reģistrējusi dzīvesvietu, nav noteikti jābūt tai, kurā šī persona dalībvalstī juridiski ir reģistrējusi savu dzīvesvietu vai domicilu.

42. Nosacījums par trīs gadu termiņu tiek definēts saistībā ar nepārtrauktu pastāvīgu uzturēšanos Vācijā. Saskaņā ar Likuma par atbalstu studentiem 5. panta 1. punktu pastāvīgā dzīvesvieta tiek noteikta "kā vieta, kurā atrodas attiecīgās personas interešu centrs, ne tikai īslaicīgu interešu, neatkarīgi no tā, vai šī persona vēlas tajā uzturēties pastāvīgi".

43. Tomēr vismaz *P. Seeberger* gadījumā ir skaidrs, ka viņam tika atteikts piešķirt atbalstu, ņemot vērā atšķirīgu dzīvesvietas jēdziena izpratni. *P. Seeberger* apgalvo, ka viņš dzīvoja Vācijā no 2006. gada janvāra, bet viņa dzīvesvieta tika reģistrēta Minhenē tikai no 2009. gada 26. oktobra.

44. Tiesas sēdē Vācijas valdība apstiprināja, ka atbilstošās iestādes izmanto reģistrācijas datumu kā apstākli, lai noteiktu, vai tiek ievērots nosacījums par trīs gadu termiņu. Ja atbalsts netiek piešķirts pamatojoties uz to, ka periods starp reģistrācijas brīdi un studiju uzsākšanu ārvalstīs ir mazāks par trim gadiem, pieteicējs šo lēmumu var pārsūdzēt un iesniegt Vācijas tiesās pierādījumus par savu uzturēšanos tajā pirms reģistrācijas. Vācijas valdība uzsver, ka, izvērtējot to, vai pieteicējam ir bijusi dzīvesvieta Vācijā Likuma par atbalstu studentiem 5. panta 1. punkta noteikumu izpratnē, ir jāņem vērā visi fakti un apstākļi.

ES pilsoņu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojums

45. ES tiesībās nav paredzēts dalībvalstu pienākums piešķirt atbalstu studijām savā teritorijā vai arī citur. Lai arī šī joma ir dalībvalstu kompetencē, tomēr nav šaubu, ka šī kompetence ir jāīsteno, ievērojot ES tiesības [14].

14 — Spriedums apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 24. punkts un tajā minētā judikatūra).

46. Iesniedzējtiesas *L. Prinz* un *P. Seeberger* lietā uzskata, ka nosacījums par trīs gadu termiņu iespējami ierobežo ES pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties saskaņā ar LESD 20. un 21. pantu. Tādu iemeslu dēļ, kas ir līdzīgi tiem, kurus Tiesa ir piemērojusi spriedumā apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher*[15], tās uzskata, ka nosacījums par trīs gadu termiņu var atturēt ES pilsoņus no pārcelšanās uz citu dalībvalsti, lai tur iegūtu izglītību, vai arī, ja šāda izglītības iegūšana ārvalstīs jau ir uzsākta, izdarīt spiedienu uz studentu pārtraukt studijas un atgriezties Vācijā.

47. Es piekrītu, ka nosacījums par trīs gadu termiņu ir ierobežojošs.

48. Pasākums, saskaņā ar kuru tiesības saņemt sociālo priekšrocību ir atkarīgas no dzīvesvietas to piešķirošajā dalībvalstī, noteikti ierobežo tiesības brīvi pārvietoties. Tas rada neērtības jebkuram ES pilsonim, kurš jau ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties (proti, jebkuram pilsonim, kurš uzturas vai ir uzturējies citā ES dalībvalstī) pirms pieteikšanās atbalstam. Pēc savas dabas tāda dzīvesvietas prasība, kāda ir šajā lietā minētā, visticamāk, atturēs ES pilsoni izmantot tiesības brīvi pārvietoties uz citu dalībvalsti[16] un, pabeidzot vidusskolu, pieteikties atbalsta saņemšanai terciārās izglītības iegūšanai (tā sauktā "atturošā iedarbība").

49. Šajā lietā, vēloties mācīties ārpus Vācijas, *P. Seeberger* atrodas nelabvēlīgā situācijā tikai tāpēc, ka pirms mācību uzsākšanas viņš un viņa vecāki izmantoja tiesības brīvi pārvietoties un viņš neatgriezās Vācijā pietiekamu laiku iepriekš pirms mācību sākuma. Attiecībā uz *L. Prinz* tiek izdarīts finansiāla rakstura spiediens, lai viņa mācītos Vācijā, nevis studētu izvēlēto programmu Nīderlandē, tā kā viņa nevar saņemt atbalstu mācībām Nīderlandē ilgāk kā uz vienu mācību gadu.

50. Tādējādi es piekrītu, ka nosacījums par trīs gadu termiņu ierobežo LESD 20. un 21. pantā noteiktās ES pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties.

51. Šāds ierobežojums ir attaisnojams tikai tad, ja tas ir balstīts uz objektīviem apsvērumiem sabiedrības interesēs, ja ir vajadzīgs sasniegt šo leģitīmo mērķi un ja tas tiek piemērots samērīgi, proti, tas nav vairāk ierobežojošs, kā ir vajadzīgs šī mērķa sasniegšanai.

52. Vācijas valdība nosaka divus mērķus, pamatojoties uz kuriem var attaisnot nosacījuma par trīs gadu termiņu piemērošanu. Es izvērtēšu tos pēc kārtas.

Pamatojums, kas balstīts uz ekonomisko mērķi

Mērķa likumība

53. Lai attaisnotu nosacījumu par trīs gadu termiņu, Vācijas valdība pamatojas uz Tiesas spriedumiem lietā *Bidar* un apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher*. Šāda pieeja atbilst tiesību akta projekta par nosacījuma ieviešanu paskaidrojuma rakstam[17].

54. Spriedumā lietā *Bidar* Tiesa noteica, ka attiecībā uz ES pilsoņiem, kas aktīvi neveic saimniecisko darbību, "ikviena dalībvalsts ir tiesīga raudzīties, lai atbalsts uzturēšanās izdevumu segšanai studentiem no citām dalībvalstīm nekļūtu par pārmērīgu apgrūtinājumu, kas var kopumā iespaidot šīs dalībvalsts spēju piešķirt atbalstu"[18]. Tādējādi ir leģitīmi, ka šāds atbalsts tiek piešķirts "tikai studentiem, kas ir

15 — Skat. spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 25. un 26. punkts).

16 — Skat., piemēram, invaliditātes pensijas saņemšanas kontekstā, 2008. gada 22. maija spriedumu lietā C-499/06 *Nerkowska* (Krājums, I-3993. lpp., 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

17 — Skat. 12. punktu iepriekš.

18 — Spriedums lietā *Bidar* (minēts 10. zemsvītras piezīmē, 56. punkts).

pierādījuši zināmu integrācijas pakāpi minētās valsts sabiedrībā"[19]. Spriedumā apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* Tiesa piemēroja tādu pašu pamatojumu attiecībā uz dalībvalsts piešķirtu atbalstu izglītībai studentiem, kuri vēlas studēt citās dalībvalstīs[20], pirms secināja, ka pirmā studiju cikla attiecīgais nosacījums ir pārāk vispārīgs un ekskluzīvs, lai atbilstu samērīguma prasībām[21].

55. Tādējādi Tiesa atzina, ka mērķis novērst pārmērīgu slogu, kas ietekmētu vispārējo valsts sniegtā atbalsta līmeni, var faktiski attaisnot tādu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojumu, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu.

56. Bet, vai pietiek ar to, ka dalībvalsts vienīgi apgalvo, ka šāds ekonomisks mērķis pastāv, neveicot nekādus papildu pasākumus?

57. Manuprāt, tas tā nav.

58. Spriedumā apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* Tiesa secināja, ka principā tādi apsvērumi kā spriedumā lietā *Bidar* minētie var tikt piemēroti attiecībā uz atbalstu studentiem, kuri vēlas studēt ārvalstīs, "ja pastāv šāda pārmērīga apgrūtinājuma risks"[22]. Šajā lietās Komisija norāda, ka Vācija nav pierādījusi riska, ko tā vēlas novērst vai ierobežot, esamību.

59. Katra dalībvalsts pati izlemj, kādā apmērā novirzīt budžeta līdzekļus studiju finansēšanai savā teritorijā un ārvalstīs, un novērtē, kādu vispārējo finansiālo slogu tā uzskata par samērīgu[23]. Dažas dalībvalstis var izlemt novirzīt šādam mērķim nelielu finansējuma apmēru. Citas šim mērķim var novirzīt ievērojamu daļu budžeta līdzekļu. Lai gan Tiesai nav jāvērtē dalībvalsts lēmums par to, kāds būtu "samērīgs apmērs", tā var sniegt noderīgas norādes valsts tiesām, kuras, *ņemot vērā lēmumu*, vērtēs, vai citu dalībvalstu studentu uzturēšanās (un iespējami citu) izdevumu finansēšana radīs pārmērīga apgrūtinājuma risku.

60. Jebkāda nosacījuma ieviešana attiecībā uz tiesībām saņemt sociālo priekšrocību var ierobežot to personu loku, kam tā pienāktos, un līdz ar to arī tai paredzētās vispārējās budžeta izmaksas. Apstāklis pats par sevi nav pietiekams, lai pamatotu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojumu saskaņā ar LESD 20. un 21. pantu. Es uzskatu, ka dalībvalstij tieši ir jānovērtē faktiskie vai iespējamie riski, kas varētu rasties, piešķirot dažāda veida atbalstu. Balstoties uz šo izvērtējumu, tā varētu noteikt, kas būtu nesamērīgs finansiāls slogs, un paredzēt pasākumus, lai novērstu vai ierobežotu risku, ka šāds apgrūtinājums tiek radīts.

61. Šajās lietās Vācijas valdība pamatojas uz Federālā statistikas biroja (*Statistisches Bundesamt*) datiem, saskaņā ar kuriem 2008. gadā apmēram viens miljons Vācijas pilsoņu dzīvoja citā dalībvalstī, ieskaitot pusmiljonu kaimiņdalībvalstīs. Vācijas valdība apgalvo, ka, ja tiktu atcelta prasība par dzīvesvietu, šī personu grupa, kā arī noteikts skaits ārvalstnieku, arī varētu saņemt šādu pilnu atbalstu studijām ārpus Vācijas.

62. Lai arī es neredzu pamatu apšaubīt šo datu pareizību, tie acīmredzami neko neatklāj par faktiskā vai iespējamā nesamērīga finansiālā sloga riska esamību. Ir apšaubāms, vai visi Vācijas pilsoņi, kas dzīvo citās ES dalībvalstīs, sākot ar zīdaiņiem un beidzot ar pensionāriem, grib studēt (un it īpaši ārpus Vācijas). Turklāt nav acīmredzams, ka tie, kuri vēlas studēt, noteikti iesniegs pieteikumu par atbalsta piešķiršanu Vācijas iestādēm.

63. Tiesas sēdē Vācijas valdība apstiprināja, ka tās rīcībā nav citu sīkāku materiālu, ko iesniegt Tiesai.

19 — Spriedums lietā *Bidar* (minēts 10. zemsvītras piezīmē, 57. punkts).

20 — Skat. spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 43. un 44. punkts).

21 — Skat. spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 46. punkts).

22 — Spriedums apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 44. punkts) (autores izcēlums).

23 — Piemēram, skat. arī manus secinājumus spriedumam lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 103. punkts).

64. Manuprāt, ir jāveic daudz rūpīgāks iespējamā "pārmērīga apgrūtinājuma, kas var ietekmēt vispārējo valsts sniegtā atbalsta līmeni"[24], riska izvērtējums, lai noteiktu, vai tāds ierobežojums, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, var tikt pamatots, balstoties uz ekonomisko mērķi. Šajā gadījumā arī būtu jāizvērtē tāda ierobežojuma kā pasākums, kura mērķis ir novērst vai ierobežot šāda apgrūtinājuma rašanās risku, atbilstība.

65. Ciktāl lietā *Bidar* un apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* atzītais likumīgais mērķis ir novērst nesamērīgu finansiālo slogu, kas var ietekmēt vispārējo valsts sniegtā atbalsta apmēru, ierobežojuma atbilstība un samērīgums ir jāizvērtē attiecībā uz minēto mērķi.

66. Lai arī šajās lietās Vācijas valdība noteikti atsaucās uz ekonomisko mērķi, tā tomēr arī apgalvo, ka ierobežojums ir samērīgs attiecībā pret vajadzību piešķirt atbalstu tikai tiem studentiem, kuri zināmā mērā ir integrējušies tās sabiedrībā.

67. Šāda nostāja liecina, ka dalībvalsts Tiesas judikatūru interpretē tādējādi, ka tāds ierobežojums, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, var tikt attaisnots, balstoties uz prasību par noteiktu integrācijas līmeni (turpmāk tekstā – "integrācijas mērķis"), neņemot vērā bažas par sistēmas finansiālajām izmaksām (ekonomiskais mērķis).

68. Tiesa tiešām ir apstiprinājusi, ka ekonomisko mērķi var *sasniegt*, piešķirot atbalstu tikai tiem studentiem, kuri pierāda noteiktu integrācijas līmeni atbalstu piešķirošās dalībvalsts sabiedrībā – vai nu uzņemošajā vai izcelsmes dalībvalstī. Ja atbalstu piešķirt tiek lūgts uzņemošajai dalībvalstij, finansiālā solidaritāte jāizrāda tikai tiem studentiem, kuri ir citas dalībvalsts valstspiederīgie, pēc uzturēšanās sākumposma[25].

69. Savos secinājumos lietā Komisija/Nīderlande es izklāstīju savu izpratni attiecībā uz Tiesas nolemto lietā *Bidar*. Manuprāt, no minētā sprieduma izriet, ka Tiesa nav atzinusi atsevišķu integrācijas mērķi. Tieši otrādi, pierādījumi attiecībā uz integrācijas līmeni tika uztverti kā *līdzeklis*, lai ierobežotu atbalsta saņēmēju loku un izvairītos no nesamērīga finansiālā sloga[26]. Dzīvesvietas prasībai ir šāds mērķis. Tiesa lietā Komisija/Nīderlande neizlēma šo jautājumu. Tā noteica, ka ekonomiskais mērķis nevar attaisnot nevienlīdzīgu attieksmi pret migrējošiem darba ņēmējiem, kā arī secināja, ka dalībvalstīm ir tiesības pieprasīt citu dalībvalstu pilsoņiem zināmas pakāpes integrāciju to sabiedrībā, lai varētu saņemt sociālās priekšrocības[27].

70. Saskaņā ar ES tiesībām to pašreizējā redakcijā ir pārmērīgi pieprasīt dalībvalstij uzņemties finansiālu atbildību par studentu, kuram nav saiknes ar to. Pretējs viedoklis nozīmētu, ka dalībvalstis ir piekritušas pilnīgai finansiālai solidaritātei attiecībā uz atbalstu studentiem un ka attiecībā uz sociālo priekšrocību pastāv pilnīga "mobilitāte", bet šajā gadījumā tas acīmredzami tā nav. Līdz ar to, lai novērstu pārmērīgu slogu, kas ietekmētu vispārējo valsts sniegtā atbalsta apmēru, dalībvalstis var nepiešķirt atbalstu studentiem, kuriem nav *nozīmīgas saiknes*. Citiem vārdiem, tās var ierobežot atbalsta saņēmēju loku, lai sasniegtu ekonomisko mērķi, un šī mērķa sasniegšanai var izmantot kritēriju par pierādījumiem attiecībā uz integrācijas līmeni.

24 — Spriedums lietā *Bidar* (minēts 10. zemsvītras piezīmē, 56. punkts).

25 — Skat. Direktīvas 2004/38 preambulas 10. apsvērumu, skat. arī 2012. gada 4. oktobra spriedumu lietā C-75/11 Komisija/Austrija, 60. punkts.

26 — Skat. manus secinājumus spriedumam lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 84. punkts).

27 — Spriedums lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 63. un 69. punkts).

71. Savos secinājumos lietā Komisija/Nīderlande es atstāju iespēju, ka Tiesas pastāvīgā judikatūra tiek interpretēta citādi: proti, norādot, ka dalībvalsts var pieprasīt noteiktu integrācijas pakāpi, *neņemot vērā* bažas par finansiālām izmaksām saistībā ar atbalsta pieejamību [28]. Saskaņā ar šādu pieeju integrācijas mērķis (ja tas tiek atbilstīgi definēts) pats par sevi būtu pietiekams, lai attaisnotu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojumu. Tas, vai tāda dzīvesvietas prasība, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, būtu samērīga, būtu atkarīgs no tā, vai šis nosacījums būtu vairāk ierobežojošs, nekā ir vajadzīgs, lai noteiktu, kuriem pieteicējiem ir attiecīgā līmeņa saikne [29].

72. Esmu pārliecināta, ka šajās lietās iesniedzējtiesām būtu noderīgi, ja Tiesa paskaidrotu savu nostāju par attiecībām starp ekonomisko un integrācijas mērķi. Vai integrācijas mērķis kā atsevišķs leģitīms mērķis var būt pamats, lai attaisnotu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojumu [30], arī gadījumos, kad tas tiek piemērots attiecībā uz pašas dalībvalsts valstpiederīgajiem? Vai abi šie mērķi pārstāv saistītas intereses un tādēļ vajadzētu uzskatīt, ka tās veido vienotu mērķi? Vai integrācijas kritērijs ir paredzēts vienīgi ekonomiskā mērķa sasniegšanai?

73. Tālāk secinājumos es pēc kārtas izvērtēšu tāda pasākuma, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, atbilstību un samērīgumu attiecībā pret katru no mērķiem.

Ierobežojuma atbilstība

– Ekonomiskais mērķis

74. Ir skaidrs, ka ikviens pasākums, kas ierobežo atbalsta saņēmēju loku, samazinās sistēmas izmaksas salīdzinājumā ar tādu režīmu, saskaņā ar kuru finansējums tiek piešķirts visiem ES pilsoņiem bez izņēmumiem. Pamatojoties uz nosacījumu par trīs gadu termiņu tik tiešām tiek ierobežots iespējamo atbalsta saņēmēja loks.

75. Tomēr iesniedzējtiesai ir jāizlemj, vai nosacījums par trīs gadu termiņu ir pamatoti saistīts ar mērķi novērst nesamērīgu slogu, kas varētu ietekmēt vispārējo valsts sniegtā atbalsta līmeni. Tas būs atkarīgs no tā, vai, piemērojot nosacījumu par trīs gadu termiņu, risks tiek samazināts līdz samērīgam slogam.

– Integrācijas mērķis

76. Vieta, kurā persona uzturas, parasti norāda uz sabiedrību, kurā tā ir integrējusies. Tāpēc dzīvesvietas prasība *prima facie* ir atbilstošs līdzeklis, lai sasniegtu integrācijas mērķi.

Ierobežojuma samērīgums

77. Neviennozīmīgums attiecībā uz to, vai tāds ierobežojums kā dzīvesvietas prasība, kas ietverta nosacījumā par trīs gadu termiņu, var tikt pamatots, balstoties uz ekonomisko vai integrācijas mērķi, šķiet, ir radies nepareizas interpretācijas rezultātā, vērtējot šāda ierobežojuma samērīgumu. Šķiet, ka dalībvalstis atsaucas uz ekonomisko mērķi, lai pamatotu ierobežojumu, bet pēc tam apgalvo, ka pasākums ir samērīgs attiecībā pret integrācijas mērķi.

28 — Skat. manus secinājumus spriedumam lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 120. punkts).

29 — Skat. tālāk 80.–82. punktu.

30 — Lai gan lieta *Stewart* neattiecas uz tāda paša veida sociālo priekšrocību kā šajās lietās minētā, Tiesa tajā uzskatīja, ka ir tiesiska vēlme i) nodrošināt faktiskas saiknes esamību starp pabalsta pieprasītāju un kompetento dalībvalsti un ii) garantēt valsts sociālā nodrošinājuma sistēmas finanšu līdzsvaru. Tā izvērtēja attiecīgā pasākuma atbilstību un samērīgumu attiecībā uz pirmo mērķi, vispirms secinot, ka attiecībā pret otro mērķi "iepriekš minētie apsvērumi tikpat labi var tikt ņemti vērā attiecībā uz [otro mērķi]" un ka "nepieciešamība nodibināt faktisku un pietiekamu saikni [..] ļauj minētajai valstij nodrošināt, lai ekonomiskais slogs, kas saistās ar [..] aplūkotā pabalsta maksāšanu, nekļūtu nesamērīgs": 2011. gada 21. jūlija spriedums lietā C-503/09 *Stewart* (Krājums, I-6497. lpp., 89. un 103. punkts).

78. Tādējādi šajās lietās Vācijas valdība būtībā apgalvo, ka nosacījums par trīs gadu termiņu ļauj noteikt tos pieteicējus, kuri ir pietiekami saistīti ar Vācijas sabiedrību, lai tiem piešķirtu atbalstu no Vācijas budžeta. Tā apgalvo, ka ir svarīgi pārbaudīt šādas saistības esamību attiecībā uz saviem pilsoņiem, jo budžeta līdzekļu novirzīšanas atbalstam studentiem solidaritātes veids ir tāds, kas pastāv starp dalībvalsts iedzīvotājiem, nevis obligāti tās pilsoņiem [31]. Kā atsevišķu argumentu Vācijas valdība min apstākli, ka nosacījuma par trīs gadu termiņu piemērošana ir pārskatāma, tā nodrošina tiesisko noteiktību un ir administratīvi efektīva.

79. Nosacījuma par trīs gadu termiņa termiņu samērīgumu es izvērtēšu attiecībā gan pret ekonomisko, gan – integrācijas mērķi.

– Ekonomiskais mērķis

80. Tāds pasākums, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, ir samērīgs, ja tas neparedz lielāku ierobežojumu, kā ir vajadzīgs, lai finansiālais slogs būtu samērīgs. Izvērtējot šo apstākli, ir jāapsver alternatīvi, ne tik ierobežojoši pasākumi. Salīdzinot faktisko (vai vēlamo) pasākumu ar alternatīvajiem pasākumiem, nozīme būs tādiem aspektiem kā pārskatāmība, tiesiskā noteiktība un administratīvā efektivitāte.

81. Valsts tiesa nevar veikt šādu novērtējumu, ja nav zināms, i) kas tiek uzskatīts par nesamērīgu finansiālo slogu un ii) kāda ir nosacījuma par trīs gadu termiņu kvantitatīvā ietekme uz šo slogu.

82. Piemēram, pieņemot, ka dalībvalsts plāno novirzīt EUR 800 miljonus atbalstam studentiem terciārajai izglītībai. Tā pārskata jaunos noteikumus, kurus tā plāno ieviest, un konstatē, ka, gadījumā, ja netiks noteikti papildu kritēriji, pastāv risks, ka tai būs vajadzīgi līdzekļi EUR 1 miljarda apmērā. Tā šo risku uzskata par nepieņemamu. Pārbaudot vēsturiskos datus par atbalstu saņēmušo studentu dzīvesvietu (pietiekami liela datu izlase, lai tie būtu statistiski uzticami), tā secina, ka, ieviešot prasību par to, ka pieteicējam tās teritorijā ir jābūt dzīvojušam vismaz četrus gadus, atbalstu nesaņemtu pietiekams skaits iespējamo kandidātu, lai tiktu novērsts risks ievērojami pārtērēt budžeta līdzekļus. Vienīgais papildu kritērijs ir izvēlēts, lai sasniegtu ekonomisko mērķi. Pieņemot, ka riska izmaksu analīze ir veikta pareizi, es neuzskatu, ka šādi noteikumi būtu neizbēgami nepieņemami, pat ja tie radītu ES pilsoņu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojumu. Turklāt, salīdzinot ar alternatīviem pasākumiem, šāds kritērijs varētu būt samērīgs. Tomēr es uzsveru, ka šāda analīze būtu tīri ekonomiska. Dzīvesvietas prasība tad *netiktu* piesaukta kā "noteiktas integrācijas pakāpes" aizstājējpasākums.

– Integrācijas mērķis

83. Vācijas valdība apgalvo, ka atbalsta saņēmēju loka ierobežošana, neņemot vērā to pilsonību, bet nosakot nosacījumu par trīs gadu termiņu, ir samērīgs pasākums, lai atbalstu no budžeta līdzekļiem saņemtu tikai tie studenti, kuri var pierādīt pietiekamu saikni ar Vācijas sabiedrību. Savas pozīcijas atbalstam, tā jo īpaši pamatojas uz spriedumiem lietās *Bidar* un *Förster*.

31 — Lai gan šī argumentācija varētu likt domāt, ka Vācijā tiesības saņemt atbalstu studijām ārvalstīs ir pakļautas saistībai ar tās nodokļu sistēmu, tiesas sēdē Vācijas valdība apstiprināja, ka tas tā nav. Tā skaidri apliecināja, ka tās mērķis nav piešķirt atbalstu tikai tiem ES pilsoņiem, kas iepriekš veikuši iemaksas valsts budžetā, no kura līdzekļiem tiek izmaksāts atbalsts. Tiesas sēdē, lūgta definēt solidaritātes jēdzienu, uz kuru tā atsaukusies savos rakstveida apsvērumos, Vācijas valdība atbildēja, ka atbalsta saņēmējiem ir jābūt personām, kurām ir saistība ar Vācijas sabiedrību.

84. Kā jau esmu norādījusi savos secinājumos lietā Komisija/Nīderlande, Tiesa spriedumā lietā *Bidar* nevērtēja samērīgumu [32]. Spriedumā lietā *Förster* tā, pamatojoties uz Direktīvas 2004/38 noteikumiem, secināja, ka no attiecīgās dzīvesvietas prasības izrietošs ierobežojums ir attaisnojums. Tādējādi Tiesa ir koncentrējusi uzmanību uz apstākli, ka direktīvā ir paredzētas prasības, kas noteiktas ārvalstnieku integrācijas pakāpei uzņemošajā dalībvalstī [33].

85. Šajā gadījumā Direktīvas 2004/38 noteikumi nav piemērojami [34]. Līdz ar to nav atbilstoša iemesla no jauna izskatīt lietu *Förster* vai sīkāk izvērtēt saistību starp šīs direktīvas 24. panta 2. punkta noteikumiem un samērīguma principu. Tāpat es neuzskatu, ka lietā *Förster* veiktais izvērtējums par piecu gadu dzīvesvietas prasību, lai pierādītu integrāciju un varētu pieprasīt atbalstu studijām no *uzņemošās* dalībvalsts, būtu ļoti noderīgs šajās lietās.

86. Tā kā nav saskaņošanas noteikumu, es uzskatu, ka dalībvalstīm ir jādod zināma brīvība, lai noteiktu vajadzīgo integrācijas pakāpi atbalsta izglītībai saņemšanai, kā arī noteiktu atbilstošo primāro pasākumu, kas apliecinātu šādu integrāciju.

87. ES pilsoņa saikne ar noteiktas dalībvalsts sabiedrību ir sarežģīts jautājums gan no pilsoņa, gan no valsts perspektīvas. Šāda saikne rodas piedzimstot (līdz ar to tā nav brīvprātīga), vai arī tā tiek iegūta. Iespējams, ka tā attīstīties laika gaitā ar dažādu intensitāti. To var novērtēt subjektīvi vai objektīvi. Šķiet, ka ir pamatoti pieņemt, ka tā vai cita iemesla dēļ tā ietver piederību noteiktai kopienai.

88. Tomēr, lai gan dalībvalstīm ir jādod zināma brīvība noteikt šo kopienu, tām nav pamata apgalvot, ka noteiktā saikne vienmēr izpaužas kā uzturēšanās konkrētā dzīvesvietā noteiktu periodu. Tas ir vienvirziena arguments, jo saskaņā ar to šo lietu kontekstā nosacījums par trīs gadu termiņu būtu samērīgs, tā kā tas nav vairāk ierobežojošs, kā ir vajadzīgs, lai noteiktu, kura persona var pierādīt nepārtrauktu uzturēšanos trīs gadu garumā pirms studiju uzsākšanas ārvalstīs.

89. Ja dalībvalsts nosaka, ka integrācija ir jāpierāda, izmantojot pasākumu, kas ierobežo tiesības brīvi pārvietoties, tai ir jāapstiprina, ka šādas rīcības brīvības izmantošana šajā jomā ir pakļauta tostarp samērīguma un nediskriminācijas principiem. Tādējādi spriedumā lietā *Bidar* Tiesa skaidri atzina, ka prasība par to, ka aizdevuma studentam saņēmējam ir pastāvīgi jādzīvo Apvienotās Karalistes valsts tiesību nozīmē un jāatbilst atsevišķiem uzturēšanās nosacījumiem, ir netieša ārvalstnieku diskriminācija: šāda atšķirīga attieksme ir attaisnojama tikai tad, ja tā ir pamatota ar objektīviem apsvērumiem, kas nav saistīti ar attiecīgo personu pilsonību, un ja šie apsvērumi ir samērīgi ar valsts tiesību leģitīmo mērķi [35].

90. Šķiet, Tiesa jau nav atbalstījusi izpratni, ka atsevišķs kritērijs varētu būt samērīgs attiecībā uz integrācijas mērķi.

91. Piemēram, spriedumā apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* Tiesa secināja, ka pirmās pakāpes nosacījums [36] nav samērīgs, jo "integrācijas pakāpe sabiedrībā, kuru dalībvalsts likumīgi var pieprasīt, katrā ziņā ir jāuzskata par pierādītu tādēļ, ka prasītājas [..] ir izaugušas un gājušas skolā Vācijā". Lai gan pirmās pakāpes nosacījums tika ieviests, lai pārbaudītu integrācijas pakāpi, Tiesa (kā arī valsts tiesa) apstiprināja, ka prasītā integrācijas pakāpe "katrā ziņā" bija pierādīta pieteicēju (kas bija Vācijas pilsones) gadījumā, pamatojoties uz tādiem *citiem aspektiem* kā apstāklis, ka viņas ir izaugušas un gājušas skolā [37].

32 — Lieta Komisija/Nīderlande (minēta iepriekš 9. zemsvītras piezīmē, secinājumu 113. punkts).

33 — Skat. 2008. gada 18. novembra spriedumu lietā C-158/07 *Förster* (Krājums, I-8507. lpp., 54. un 55. punkts).

34 — Skat. 35. punktu iepriekš.

35 — Skat. spriedumu lietā *Bidar* (minēts 10. zemsvītras piezīmē, 51.–54. punkts un tajos minētā judikatūra).

36 — Skat. 6. punktu iepriekš.

37 — Skat. spriedumu apvienotajās lietās *Morgan* un *Bucher* (minēts 5. zemsvītras piezīmē, 45. un 46. punkts).

92. Nesenākajā spriedumā lietā Komisija/Austrija Tiesa vispārīgi apstiprināja, ka "pierādīšanas pienākumam, lai izceltu šādas reālas saiknes esamību, nav jābūt pārāk izslēdzoša rakstura, nepamatoti priekšplānā izvirzot vienu elementu, kas nebūt neliecina par reālu un faktisku saikni starp [..] prasītāju un dalībvalsti [..], izslēdzot visus pārējos raksturīgos elementus"[38]. Šāda reāla saikne "ir jānosaka atkarībā no lietā aplūkotā pabalsta pamatelementiem, it īpaši no tā rakstura un mērķiem"[39].

93. Iepriekšējie apsvērumi mudina secināt, ka attiecīgais nosacījums par trīs gadu termiņu ir vairāk ierobežojošs, nekā ir vajadzīgs.

94. Tiesas sēdē Komisija par piemēru minēja divus Vācijas pilsoņus – pirmajā gadījumā pilsonis ir dzīvojis ārpus Vācijas 17 gadus, atgriezies Vācijā 3 gadus pirms studiju uzsākšanas ārvalstīs. Otrs pilsonis, kas ir dzīvojis Vācijā 17 gadus, dodas prom no Vācijas 3 gadus pirms studiju uzsākšanas citā Eiropas Savienības dalībvalstī. Saskaņā ar nosacījumu par trīs gadu termiņu pirmais pilsonis var saņemt atbalstu, bet otrs nevar. Tomēr, kurš no viņiem ir vairāk integrējies Vācijas sabiedrībā?

95. Šis piemērs apliecina, ka nosacījums par trīs gadu termiņu ir pārlieku stingrs. Pastāv risks, ka no atbalsta saņēmēju loka tiek izslēgti tie studenti, kuriem, kaut tie nav pastāvīgi dzīvojuši trīs gadus Vācijā tieši pirms pieteikuma iesniegšanas, ir pietiekama saikne ar Vācijas sabiedrību pilsonības, dzīvesvietas, izglītības iegūšanas vai nodarbinātības tajā, valodas prasmju, ģimenes un citu sociālo vai ekonomisko attiecību, vai arī citu elementu, kas var pierādīt šo saikni, dēļ.

96. Saskaņā ar Likuma par atbalstu studentiem noteikumiem nav nozīmes tam, vai Vācijas students, kas vēlas iegūt izglītību Francijā, piemēram, pirms tam ir dzīvojis un studējis Vācijā vai arī viņa ģimene ir dzīvojusi netālu un/vai viņa vecāki ir strādājuši Vācijā. Tieši pretēji, ja šis students, piemēram, būtu bulgārs un būtu pārcēlies uz Vāciju tikai trīs gadus pirms uzsākt studijas universitātē Polijā vai savas izcelsmes dalībvalstī, viņš būtu tiesīgs saņemt atbalstu no Vācijas budžeta līdzekļiem, turklāt, lemjot jautājumu par viņa piederību "integrējušos" atbalsta saņēmēju lokam, nekādi citi apstākļi nebūtu jāvērtē.

97. Protams, aktuālais jautājums nav par to, vai Bulgārijas vai Vācijas studenti ir tiesīgi saņemt Vācijas valdības atbalstu. Svarīga ir saikne starp nosacījumu par trīs gadu termiņu, tā mērķi un lēmuma (šajā piemērā) par atbalsta piešķiršanu Bulgārijas, nevis Vācijas studentam pamatojumu.

98. Saskaņā ar nosacījumu par trīs gadu termiņu nav nozīmes tam, vai prasītājam ir Vācijas pilsonība. Tomēr, kā Tiesa noteica spriedumā lietā *Rottmann*, pilsonība ir "īpašas solidaritātes un lojalitātes attiecības", kas veido "pilsonības saiknes pamatā esošo tiesību un pienākumu savstarpējību"[40]. Man ir grūti iedomāties, ka, vērtējot dalībvalstu integrācijas mērķa sasniegšanai veikto pasākumu samērīgumu, šo saikni varētu pilnībā neņemt vērā.

99. Tāpēc es uzskatu, ka nosacījums par trīs gadu termiņu ir pārlieku stingrs un liedz valsts iestādēm noteikt faktisko un efektīvo integrācijas pakāpi.

100. Vai pastāv alternatīvi, mazāk ierobežojoši pasākumi?

101. Manuprāt, tādi varētu pastāvēt.

38 — Minēts 25. zemsvītras piezīmē, 62. punkts.

39 — Minēts 25. zemsvītras piezīmē, 63. punkts.

40 — 2010. gada 2. marta spriedums lietā C-135/08 *Rottmann* (Krājums, I-1449. lpp., 51. punkts).

102. Iesniedzējtiesa varētu uzskatīt, ka noteikums varētu būt izstrādāts ne tik ierobežojošā veidā, saglabājot iespēju noteikt tos studentus, kuri ir pietiekami integrējušies Vācijā. Iespējamie alternatīvie noteikumi varētu būt mazāk ierobežojoši, tomēr joprojām efektīvi. Atšķirīga pieeja varētu būt elastīgāka. Es uzsveru, ka neiesaku kādu konkrētu noteikumu – tas ir dalībvalsts kompetencē. Es tikai norādu, ka būtu iespējams izstrādāt ne tik stingrus un līdz ar to arī samērīgākus noteikumus.

103. Salīdzinot alternatīvos pasākumus, ir acīmredzami svarīgi izvērtēt, vai pasākuma piemērošana "ir jābalsta uz skaidriem un iepriekš zināmiem kritērijiem un [jāparedz] iespēja celt prasību tiesā" [41].

104. Es piekrītu Vācijas valdībai, ka nosacījums par trīs gadu termiņu ir pārskatāms, administratīvi efektīvs un sniedz tiesisko noteiktību. Attiecīgo informāciju var viegli iegūt un lēmuma pieņemšana ir mehāniska – jā vai nē. Sistēmas administratīvajiem izdevumiem vajadzētu būt samērā nelieliem, it īpaši attiecībā pret kopējo līdzekļu apmēru, kas tiek piešķirts atbalstam studentiem. Tie visi ir būtiski aspekti, kas jāņem vērā, salīdzinot nosacījumu par trīs gadu termiņu ar citiem iespējamajiem pasākumiem.

105. Tomēr vispārskatāmākais un efektīvākais pasākums obligāti nav arī samērīgākais pasākums. Tas, vai tas tāds ir, ir atkarīgs no tādiem citiem elementiem kā sistēmas uzbūve un struktūra, tās kopējā vienotība un sasniedzamais mērķis.

106. Tāds pasākums kā nosacījums par trīs gadu termiņu būtu pārskatāmāks un efektīvāks nekā tāds pasākums, saskaņā ar kuru būtu jāpārbauda individuālie apstākļi katrā lietā. Pēdējais no tiem visdrīzāk būtu mazāk ierobežojošs un vairāk ietverošs. Saskaņā ar trešā veida pasākumu varētu paredzēt, ka dzīvesvieta ir primārais vai parastais apstāklis, lai noteiktu attiecīgo integrācijas pakāpi, neparedzot pieteicējam vai iestādei pienākumu pierādīt faktiskas un efektīvas saiknes esamību (vai neesamību). Šāds pasākums būtu pārskatāmāks un efektīvāks par manu otrā veida minēto un mazāk ierobežojošs nekā nosacījums par trīs gadu termiņu.

107. Tāda pasākuma, kāds ir nosacījums par trīs gadu termiņu, priekšrocības ir jāvērtē, ņemot vērā vispārējo tiesisko režīmu, kurā tas ietilpst. Šajā ziņā iesniedzējtiesa vēlētos ņemt vērā, ka attiecībā uz citiem aspektiem – piemēram, vērtējot, vai studenta dzīvesvieta ir Vācijā [42] un vai pastāv arī "noteikti apstākļi", lai pamatotu atbalsta piešķiršanu saskaņā ar Likuma par atbalstu studentiem 6. pantu [43], – ir iespējams saskaņot rūpīgu individuālo apstākļu novērtējumu ar vajadzību nodrošināt tiesisko noteiktību, pārskatāmību un administratīvo efektivitāti.

Pamatojums, kas balstīts uz sociālo mērķi

108. No Vācijas valdības rakstveida apsvērumiem skaidri neizrietēja, vai tā izvirza vēl citu nosacījuma par trīs gadu termiņu pamatojumu, proti, ka tā atbalstu piešķirtu tikai tiem studentiem, kuri, pēc diploma iegūšanas ārvalstīs, kļūtu par pilntiesīgiem Vācijas darba tirgus locekļiem vai citādā veidā iekļautos tās ekonomikā vai sabiedrībā.

41 — 2004. gada 23. marta spriedums lietā C-138/02 *Collins* (*Recueil*, I-2703. lpp., 72. punkts). Šajā lietā dzīvesvietas prasība bija kā nosacījums, ko piemēroja, lai ierobežotu iespēju saņemt attiecīgā veida sociālo priekšrocību, kas saskaņā ar Tiesas iepriekšējo judikatūru varētu tikt saistīta ar attiecīgo ģeogrāfisko darba tirgu (skat. 67. punktu).

42 — Skat. 44. punktu iepriekš.

43 — Skat. 9. punktu iepriekš. Tiesas sēdē bija strīds par nosacījuma piemērojamību. Vācijas valdība raksturoja to kā "apgrūtinošu nosacījumu", kas tiek piemērots ārkārtējos apstākļos, kad students nevar doties studēt uz Vāciju (piemēram, tāpēc, ka students ir invalīds vai nepilngadīga persona). *P. Seeberger* pārstāvis uzskatīja, ka tas ticis piemērots attiecībā uz Vācijas diplomātu bērniem, kas dzīvo ārvalstīs. Tiesai būs iespēja izvērtēt *BAföG* 6. punktu lietā C-220/12 *Thiele Meneses*, kura šobrīd tiek izskatīta.

109. Tomēr vairākas citas dalībvalstis, sniedzot apsvērumus, apgalvoja, ka tas, vai atbalsta piešķiršana izglītības iegūšanai ārvalstīs būs sekmīga, daļēji ir atkarīgs no tā, vai pēc diploma iegūšanas studenti atgriezīsies dalībvalstī, kas piešķīrusi atbalstu. Dalībvalstis bieži piešķir šādu atbalstu, paredzot pozitīvu ietekmi uz to darba tirgiem, pieņemot, ka students, kas to saņēmis, atgriezīsies un dos ieguldījumu tās sabiedrības labā.

110. Tiesas sēdē Vācijas valdība apstiprināja, ka nosacījumu par trīs gadu termiņu tā pamato arī ar sociālo mērķi.

Mērķa likumība

111. Šis mērķis daļēji atbilst sociālajam mērķim, kas tika izmantots lietā Komisija/Nīderlande, lai pamatotu noteikumu par trīs no sešiem gadiem[44]. Tajā Tiesa apstiprināja, ka studentu mobilitātes sekmēšana ir primārs vispārējo interešu mērķis, kas var pamatot ierobežojumu[45]. Tā apstiprināja arī divas premisas par to, ka i) regulējuma mērķis bija sekmēt Nīderlandē dzīvojošu studentu izglītības iegūšanu ārvalstīs, nevis tajā un ii) Nīderlande sagaidīja, ka studenti, kam ir piemērojams minētais režīms, pēc studiju beigšanas atgriezīsies Nīderlandē, lai tajā dzīvotu un strādātu[46].

112. Es uzskatu, ka ar šo mērķi var pamatot arī šajā lietā minēto nosacījumu par trīs gadu termiņu.

Ierobežojuma atbilstība

113. Spriedumā lietā Komisija/Nīderlande Tiesa apstiprināja, ka noteikums par trīs no sešiem gadiem ir atbilstošs, lai sasniegtu sociālo mērķi, jo citādi studenti parasti iegūst izglītību tajā dalībvalstī, kurā viņi dzīvo, turklāt studijas ārvalstīs bagātina gan studentus, gan arī dalībvalstu sabiedrību un darba tirgu[47].

114. Pamatojoties uz apsvērumu, kas nav minēts Tiesas spriedumā, savos secinājumos šajā lietā es paudu citādu viedokli. Es nebiju pārliecināta, ka ir acīmredzama saikne starp to, kur studenti dzīvo pirms augstākās izglītības iegūšanas ārvalstīs, un vietu, kur viņi dzīvos un strādās pēc studiju pabeigšanas[48].

115. Es neesmu mainījusi savu viedokli, turklāt nosacījums par trīs gadu termiņu pats par sevi apliecina, kāpēc tas tā ir.

116. Pirmkārt, saskaņā ar šo noteikumu atbalstu izglītības iegūšanai ārvalstīs nevar saņemt tie visi studenti, kuri nevar pierādīt nepārtrauktu uzturēšanos Vācijā trīs gadu garumā. Tiek apgalvots, ka šāda noteikuma mērķis ir noteikt tās personas, kuras atgriezīsies Vācijā. Taču vai tad šādi apsvērumi tikpat labi neliek izdarīt pretēju secinājumu, ka pēc trīs vai vairāk gadu studēšanas un uzturēšanās ārvalstīs, students pēc diploma iegūšanas paliks strādāt un dzīvot dalībvalstī, kurā ir mācījies?

117. Otrkārt, to, kur absolvents pēc diploma iegūšanas reāli sāks strādāt, daļēji noteiks tādi praktiski aspekti kā darba vietu pieejamība, valoda(-s), kādas viņš pārvalda, kā arī kopējais ES nodarbinātības tirgus stāvoklis. Protams, šī persona var atgriezties savas iepriekšējās dzīvesvietas dalībvalstī, bet tikpat labi tā var palikt dalībvalstī, kurā tā studējusi, vai pārcelties citur. Vai tiešām var pieņemt, ka saikne ar dalībvalsti, kurā persona pastāvīgi ir dzīvojusi trīs gadus pirms studiju uzsākšanas, automātiski nozīmēs, ka parējos apsvērumus var neņemt vērā?

44 — Saskaņā ar šo nosacījumu pieteicējam, lai varētu saņemt "pārnesamu" studiju finansējumu, papildus tiesībām saņemt atbalstu izglītības iegūšanai Nīderlandē vajadzēja būt tajā likumīgi nodzīvojušam vismaz trīs gadus no pēdējiem sešiem gadiem.

45 — Spriedums lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 72. punkts), skat. arī manus secinājumus šajā lietā (135.–140. punkts).

46 — Spriedums lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 77. punkts).

47 — Spriedums lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 76.–79. punkts).

48 — Skat. 147. punktu manos secinājumos spriedumam lietā Komisija/Nīderlande (minēta 9. zemsvītras piezīmē).

118. Šo iemeslu dēļ es uzskatu, ka saikne starp nosacījumu par trīs gadu termiņu un sociālo mērķi nav nemaz tik pašsaprotama.

119. Pilnības labad es tomēr īsumā izvērtēšu nosacījuma par trīs gadu termiņu samērīgumu attiecībā pret sociālo mērķi.

Ierobežojuma samērīgums

120. Vācijas valdības rakstveida un mutvārdu apsvērumi par šo aspektu nebija tik izvērsti, kā tie bija par ekonomisko un integrācijas mērķi.

121. Lai gan Vācijas valdība uzsvēra nosacījuma par trīs gadu termiņu pievilcību attiecībā uz tiesisko noteiktību, pārskatāmību un administratīvo efektivitāti ekonomiskā mērķa kontekstā, tā skaidri nav norādījusi, vai tā pamatojas uz šiem apsvērumiem arī attiecībā uz sociālo mērķi. Pieņemot, ka tāds bija tās mērķis, ņemot vērā iepriekš minētos iemeslus [49], es uzskatu, ka šie elementi ir nepietiekami, lai konstatētu, ka nosacījums par trīs gadu termiņu nav vairāk ierobežojošs, kā ir vajadzīgs attiecībā uz sociālo mērķi.

122. Līdzīgos apstākļos spriedumā lietā Komisija/Nīderlande Tiesa noteica, ka tas ir pareizi, ja dalībvalstij ir jāpaskaidro, kāpēc tā devusi priekšroku dzīvesvietas prasībai, nevis citiem elementiem. Tiesa noteica, ka šādai prasībai ir "pārāk ekskluzīvs raksturs", jo tā "dod priekšroku elementam, kas nebūt nav vienīgais, kurš norāda uz patieso attiecīgās personas un [dalībvalsts, kura piešķīrusi atbalstu,] starpā esošās saiknes pakāpi" [50].

123. To pašu es secinu attiecībā uz nosacījumu par trīs gadu termiņu. Es neesmu pārliecināta, ka iepriekšēja uzturēšanās kādā dalībvalstī var būt vienīgais kritērijs, lai paredzētu turpmāko dzīvesvietu pēc uzturēšanās citā dalībvalstī [51]. Drīzāk jāpiekrīt Komisijai, kas savā Zaļajā grāmatā ir noteikusi: "Iespēja ir lielāka, ka eiropieši, kas iesaistījušies jauniešu mācību mobilitātē, vēlāk dzīvē kļūst par mobiliem darbiniekiem [52]."

Secinājumi

124. Ņemot vērā iepriekš minēto, iesaku Tiesai uz prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

LESD 20. un 21. panta noteikumi ir interpretējami tādējādi, ka tiem ir pretrunā dalībvalsts nosacījums, ka atbalsts izglītībai par ārvalsts izglītības iestādes apmeklējumu par visu mācību periodu ir atkarīgs no tāda nosacījuma izpildes, saskaņā ar kuru ikvienam ES pilsonim, ieskaitot pašas dalībvalsts pilsoņus, ir jābūt dzīvojušam tās teritorijā pastāvīgi vismaz trīs gadus tieši pirms šo studiju uzsākšanas ārvalstīs.

49 — Skat. 103.–106. punktu iepriekš.

50 — Spriedums lietā Komisija/Nīderlande (minēts 9. zemsvītras piezīmē, 86. punkts).

51 — Skat. arī 117. punktu iepriekš.

52 — Komisijas Zaļā grāmata – Jauniešu mācību mobilitātes veicināšana, COM(2009) 329, galīgā redakcija, 2. lpp.